

2. Auer P. Security in labor markets: Combining flexibility with security for decent work [Електронний ресурс] / P. Auer // Economic and Labor Market Papers. – № 12. – 2007. – Режим доступу: <https://www.pdfsemanticscholar.org/50d8/e01dfa88ac48038613829b65ec5d85b8fcba.pdf>

3. Hijzen A. Measuring Labor Market Security and Assessing its Implications for Individual Well Being, OECD Social [Електронний ресурс] / A. Hijzen, B. Menyhert // Employment and Migration Working Papers. – 2016. – № 175. – Режим доступу : <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5jm58qvzd6s4-en.pdf?expires=1486921057&id=id&accname=guest&checksum=9B0146FE028372586A50DDD08E63245A>

4. Munteanu C. Modern approaches in quantifying economic security. Case study of Estonia, Latvia, Lithuania and Republic of Moldova [Електронний ресурс] / C. Munteanu, R. Tamošiūnienė // Journal of security and sustainability issues. – 2012. – Vol. 4. – № 4. – Режим доступу : http://www.jssidoi.org/jssi/uploads/papers/16/Munteanu_Moern_approaches_in_quantifying_economic_security_Case_study_of_Estonia_Latvia_Lithuania_and_Republic_of_Moldova.pdf

5. Key Labor Market Indicators [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.investopedia.com/exam-guide/cfa-level-1/macroeconomics/labor-market-indicators.asp>

6. Aleman J. Labor market institutions and protest in the new democracies / J. Aleman // Dissertation Thesis. – 2008. – October, 05.

7. Employment security [Електронний ресурс] // ILO. – Режим доступу : <http://ilo.org/global/topics/employment-security/lang--en/index.htm>

8. Jensen H. The Nordic labor markets and the concept of flexicurity / H. Jensen and Larsen, N. Jørn // Danish Confederation of Trade Unions (LO). – Copenhagen, 2008.

УДК 331.56/57-053.6(477)

Л. Ю. Семенова, кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління персоналом
та економіки праці
Університету митної справи та фінансів

МОЛОДЬ НА РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Розглянуто актуальні проблеми безробіття серед молоді, досліджено причини його виникнення. Наведено пропозиції, спрямовані на підвищення конкурентоздатності молоді на ринку праці та стимулювання роботодавців до створення нових робочих місць. Пропонується вивчати досвід європейських країн, де навчання за робітничими професіями добре організовано, а рівень безробіття серед молоді найнижчий у Європі.

Ключові слова: *працевлаштування; зайнятість; безробіття; молодь; молодіжний ринок праці; молодіжна політика зайнятості.*

© Л. Ю. Семенова, 2016

The global financial and economic crisis has reduced the rate of production, increased internal migration. Conducting special anti-terrorist program exacerbated the negative processes in the labor market of Ukraine, which further aggravates the problem of youth employment.

The situation of young people in the labor market determines the number of objective and subjective factors: the level of material security, the opportunity to realize themselves in the professional field, to get an education, a career, provide for their civil rights and social guarantees. Youth unemployment stands out when considering employment problems due to extreme severity of its adverse effects.

The problems of youth unemployment is also due to the peculiarities of the social situation and work behavior: low adaptability and vulnerability of young people to the surrounding economic and social environment; increased requirements for prestige, salary, content, nature and conditions of work; high professional and territorial mobility, due to the instability of the economic and social ties.

Features of the youth labor market may vary according to the scorecard, indicating the difficulty of assessing the effectiveness of interventions aimed at youth employment, on a single indicator. Public policies to combat youth unemployment, insufficiently effective.

Analyzing the problem of youth unemployment, we can conclude that the only way to overcome the problems of the youth labor market is the formation of a unified system of socio-professional orientation and adaptation to the labor market of young people targeted by systematic and coordinated action by all stakeholders.

Key words: employment; job placement; unemployment; youth; youth labor market; youth employment policy.

Постановка проблеми. Через поглиблення світової фінансово-економічної кризи, значне зниження темпів виробництва, збільшення внутрішньої міграції внаслідок проведення АТО ще більше загострюються кризові процеси на ринку праці України, що додатково поглиблює проблему зайнятості молоді. Молоде покоління становить велику частину працездатного населення держави, визначає масштаби та темпи соціально-технічного прогресу і має право на особливу соціальну підтримку та захист у період кризового стану. Тому наше дослідження присвячено проблемам працевлаштування молоді в Україні.

Молодь – важливий стратегічний ресурс суспільства, але в умовах економічної кризи більшість молоді не має робочих місць, а отже, й соціального статусу. Через специфіку своїх соціально-психологічних характеристик молодь виявляється недостатньо підготовленою до реалій ринку праці: молоді об'єктивно важче, ніж представникам “дорослої робочої сили, витримувати конкуренцію за одержання робочого місця, зате у випадках реорганізації виробництва чи економічних труднощів вона першою потрапляє під скорочення. Отже, розв'язання проблеми зайнятості молоді в Україні є актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженнями проблем безробіття та працевлаштування молоді опікувались такі науковці, як А. Маршалл, А. Оукен, А. Філіпс, Д. Богиня, В. Князева, О. Грішнова, О. Баник, Е. Лібанова, Е. Лебединська, О. Яременко та ін. Незважаючи на значний внесок учених, проблема працевлаштування молоді в умовах економічної кризи залишається актуальною.

Мета статті – висвітлення проблем зайнятості молоді на сучасному ринку праці в Україні, дослідження проблем молодіжного безробіття на ринку праці, розробка заходів щодо їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України № 2998-ХІІ від 05.02.1993 р. “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні” [1], під молоддю розуміють громадян віком від 14 до 35 років.

Безробітна молодь – особлива соціальна група, яка в певний час не має такої цінності, як робота, пов’язаного з нею престижу, матеріального добробуту та загального визнання. Це відчутно впливає на загальну мотивацію поведінки молодих людей, мотиви вибору й опанування професії або перенавчання. Значну частину безробітної молоді становить контингент молодих людей – випускників професійно-технічних і вищих навчальних закладів, які здобули професію (спеціальність) і вперше виходять на ринок праці. На думку фахівців, тенденція до зростання на ринку праці кількості освіченої молоді поглиблюватиметься і в найближчій перспективі [2].

Безробіття молоді – соціально-економічне явище, за якого працездатна молодь, що через відсутність роботи не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування. Незбалансованість структури ринку освітніх послуг та ринку праці в Україні зумовлює доволі гострі проблеми з працевлаштуванням молоді після закінчення навчальних закладів. Підвищений (порівняно з працездатними особами інших вікових груп) рівень безробіття молодих осіб віком 15–24 роки спричинює неефективне використання професійного потенціалу молоді, що виявляється, зокрема, у поширеності роботи не за спеціальністю, налаштованості молоді на зовнішню трудову міграцію, що погіршує ситуацію в економіці [3].

Становище молоді на ринку праці визначає ряд об’єктивних і суб’єктивних факторів: рівень матеріальної забезпеченості, можливість реалізувати себе в професійній сфері, здобути освіти, зробити кар’єру, забезпечити свої цивільні права і соціальні гарантії. Молодіжне безробіття виділяється під час розгляду проблем зайнятості населення через особливу гостроту його негативних наслідків.

Українські науковці постійно зазначають, що проблема працевлаштування зростає для сучасних випускників. Так, згідно з даними, наведеними у статті А. М. Фесенко [4], більше половини безробітних віком 15–24 роки (53,4 %) не змогли працевлаштуватися після закінчення професійних та вищих навчальних закладів.

Працевлаштуванню заважають рівень і якість отриманої освіти, незатребуваність випускників навчальних закладів на ринку праці. Неможливість знайти роботу за фахом негативно впливає на професійне становлення молодої людини, визначення її життєвого шляху.

Ситуація нерідко ускладнюється й станом недостатнього професійного самовизначення сучасної молоді, в тому числі невідповідністю між власними очікуваннями та навколишніми реаліями, яка проявляється не лише під час вступу, але й закінчення навчального закладу та під час пошуків роботи. Надзвичайно важливим є фактор неосвіченості в обраній сфері діяльності та невеликий стаж роботи.

За даними Державної служби зайнятості, можемо спостерігати такі зміни зайнятості населення і, зокрема, молоді (рис. 1) [5].

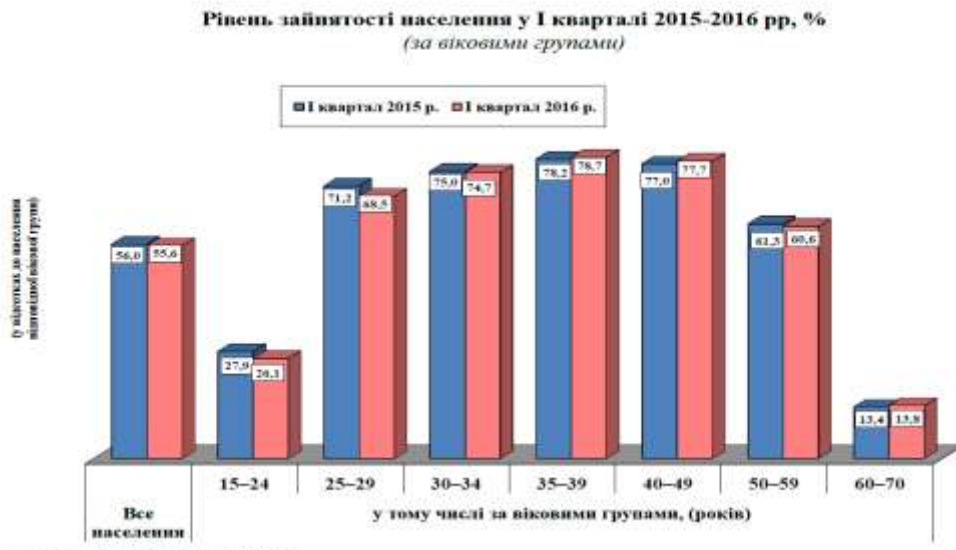

Рис. 1. Рівень зайнятості населення у I кварталі 2015–2016 рр., %

Джерело: за даними Державної служби зайнятості України [5].

Як стверджує О. В. Большая: “Молодіжний сегмент молодіжного ринку праці – найбільш проблемна частина ринку праці України. Соціально-економічна сутність цього сегмента полягає в сукупності відносин, що формуються у межах тієї складової ринку праці, специфічними рисами суб’єктів якої є належність до певної соціально-економічної групи населення та незавершеність процесу включення у продуктивну трудову діяльність порівняно з працівниками інших вікових груп населення. Однією з характерних ознак молодіжного сегмента ринку праці є наявність структурної неоднорідності, по-перше, через його виокремлення серед основних складових національного ринку праці: первинного та вторинного, формального та неформального, зовнішнього та внутрішнього, а також регіонального, локального та галузевого; по-друге, на основі його диференціації за такими ознаками, як форма залучення молоді до процесу суспільного виробництва, етапи її соціально-економічного становлення, освітній, професійний і соціальний статус” [6].

Проблеми молодіжного безробіття обумовлені також особливостями соціального стану і трудової поведінки: низькою адаптованістю та вразливістю молодих людей до навколишнього економічного й соціального середовища; підвищеними вимогами до престижу, заробітку, змісту, характеру та умов праці; високою професійною і територіальною мобільністю, що зумовлено неусталеністю економічних і соціальних зв’язків.

Труднощі щодо працевлаштування молоді призводять до певних негативних наслідків: знецінення робочої сили, вивезення за кордон національних ресурсів, зменшення надходжень до бюджету; посилення незахищеності молоді на ринку праці, зростання соціальної напруженості; втрата мотивації до праці, зміна структури

ціннісних орієнтацій, що призводить до зниження формування престижності легальної зайнятості; підвищення криміногенного рівня в суспільстві тощо. Тому актуальним є державне регулювання саме молодіжного безробіття, що спрямоване на розв'язання цієї проблеми та забезпечення більшої зайнятості серед молоді, соціального захисту та збереження і розвитку трудових ресурсів країни. Суспільство має постійно дбати, проводити професійну підготовку, навчання та профорієнтацію молоді [7].

Працевлаштування молоді має розглядатися в розрізі регіонів та підсистем ринку праці. Існують певні особливості зайнятості населення, пов'язані з географічним розташуванням, кліматичними умовами та пріоритетами соціально-економічного розвитку як регіонів, так і окремих адміністративно-територіальних одиниць [8].

Саме місце проживання в нашій країні вирішальним чином впливає не тільки на перспективи працевлаштування людей віком до 35 років, але й усіх інших вікових груп. Молоді не залишається нічого іншого, крім як залишати свої будинки в пошуках кращого життя. Наслідки ж міграції з рідних регіонів і, відповідно, перенаселення великих міст, усім зрозумілі.

Ми не можемо не погодитись з П. М. Россохатським, який так визначив особливості молодіжного сектора у сферах зайнятості:

- значне зменшення чисельності молоді в усіх галузях економіки, особливо в науці та науковому обслуговуванні;
- постійне збільшення молодіжного безробіття як відкритого, так і прихованого (40 % безробітних – молоді). Причому три чверті серед молодих безробітних – жінки;
- посилення напруженості в первинному працевлаштуванні молоді;
- соціально-професійна переорієнтація молоді на працю поза державним сектором;
- інтенсифікація трудової діяльності за вторинними видами діяльності: поєднання водночас декількох робіт, додаткова робота під час навчання у стаціонарних відділеннях навчальних закладів різного типу, самозайнятість тощо;
- розширення сфери прихованої зайнятості, яка для молоді приваблива з погляду мобільності, ризику, свободи від службових обов'язків, до того ж найчастіше потребує не спеціальної професійної підготовки, а лише певних навичок;
- загальне збільшення пропозиції робочої сили серед молоді, зокрема, внаслідок звуження можливостей батьків у допомозі дітям [9].

Відповідно до ст. 14 Закону України “Про зайнятість населення” [10], держава надає додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню:

- молоді люди, які закінчили або припинили навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, звільнилися зі строкової військової або альтернативної служби, і їх вперше приймають на роботу;
- особи, яким виповнилося 15 років і які за згодою одного із батьків чи особи, яка їх замінює, можуть, як виняток, бути прийняті на роботу.

Попри те, що державними органами розроблено та впроваджується ціла низка заходів щодо працевлаштування молоді, війна на Донбасі та анексія Криму завдали суттєвого удару по економіці країни. Як результат, закриття підприємств, падіння цілих галузей, ліквідація робочих місць, значна кількість внутрішньо переміщених осіб працездатного віку, – все це негативно вплинуло на рівень зайнятості, особливо працездатної молоді.

За даними державної служби статистики [11], щорічно в Державну службу зайнятості звертаються близько 5–7 % працездатного населення. У I півріччі 2016 р. рівень зайнятості серед осіб віком 25–29 років становив 69,2 % та був вищим, ніж у середньому серед усіх вікових груп (56,2 %), а серед осіб віком 15–24 роки цей показник становив лише 27,1 %. Рівень безробіття, визначений за методологією Міжнародної організації праці (далі – МОП), серед молоді віком 25–29 років у I півріччі 2016 р. становив 11,6 %. Серед осіб віком 15–24 роки цей показник становив 23,1 % та був більш як удвічі вищий, ніж серед усіх вікових груп. Високий рівень безробіття серед молоді обумовлено тим, що значна частина молодих людей не має необхідних професійних навичок і досвіду роботи. Протягом січня-жовтня 2016 р. статус безробітного у державній службі зайнятості мали 451,2 тис. осіб віком до 35 років.

За даними Державної служби статистики України можна побачити рівень економічної активності населення віком 15–70 років за статтю та освітою (рис. 2) [12].

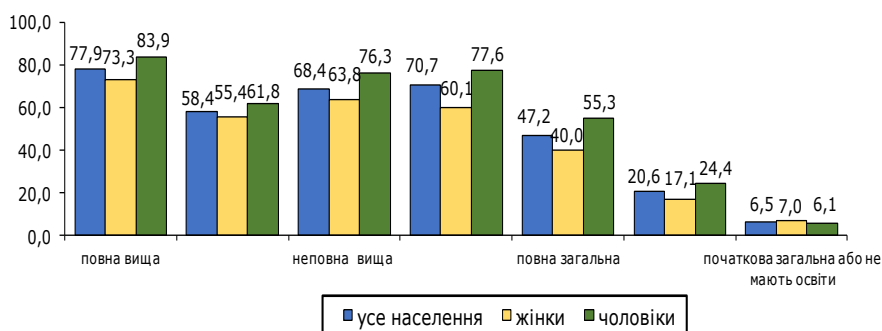

Рис. 2. Рівень економічної активності населення віком 15–70 років за статтю та освітою

(у % до населення відповідного рівня освіти, без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції)

Як бачимо з рис. 2, кількість зайнятого населення віком 15–70 років у 2015 р. становила 16,4 млн осіб, з нього у працездатному віці – 15,7 млн, або 95,7 %. Найвищий рівень цього показника спостерігався серед осіб віком 35–49 років, а найнижчий – у молоді віком 15–24 років та осіб віком 60–70 років.

Як зазначає О. В. Большая: “Слабка конкурентоспроможність молоді на ринку праці зумовлена недоліком професійних знань, основ соціально-правових відносин, відсутністю необхідної кваліфікації, трудових навичок і практичного досвіду роботи. У сучасних економічних умовах молоді фахівці слабо адаптуються до навколишнього середовища, бажають відразу працевлаштуватися на престижну роботу за отриманою спеціальністю, з гідною заробітною платою, сприятливими умовами праці та кар’єрним зростанням. Молодь після закінчення навчального закладу ідеалізує свою майбутню трудову діяльність, а коли стикається з реальним станом справ під час пошуку роботи та на робочому місці, то розуміє, що реальна ситуація вимагає неабияких зусиль.

Серед негативних наслідків безробіття молоді доцільно згадати про посилення криміногенної ситуації в країні (розквіт алкоголізму і наркоманії, скорочення тривалості життя, зростання кількості суїцидів, адміністративних і кримінальних правопорушень) у період економічної кризи. Неадекватна політика у сфері соціальної захищеності молоді призводить до посилення відтоку молодих фахівців у розвинені країни, розвитку тіньового сектора економіки” [6].

Одне з негативних явищ сучасного ринку праці України – переміщення частини зайнятого населення з офіційного сектора економіки до неофіційного, тіньового. Визначення обсягів неформальної зайнятості здійснюється відповідно до методики, розробленої на основі положень Резолюції зі статистики зайнятості в неформальному секторі, ухваленої XV Міжнародною конференцією статистиків праці у 1993 р. Дані статистичних обстежень і низки соціологічних опитувань дозволяють визначити основні тенденції розвитку неформальної зайнятості в Україні.

Розглянемо кількість неформально зайнятого населення за віковими групами у 2015 р. (табл. 1) [12].

Таблиця 1

**Кількість неформально зайнятого населення
за віковими групами у 2015 р.**

Населення	Усього		У тому числі за віковими групами (років), у % до загальної кількості зайнятого населення відповідної вікової групи							Працездатного віку, тис. осіб
	тис. осіб	у % до загальної кількості зайнятих	15–24	25–29	30–34	35–39	40–49	50–59	60–70	
Усе населення	4303,3	26,2	36,1	26,8	25,0	25,6	24,0	24,0	37,2	4046,3
жінки	1772,2	22,5	30,5	22,0	20,5	21,6	20,0	22,1	39,3	1626,5
чоловіки	2531,1	29,5	40,4	30,5	28,6	29,2	28,1	25,9	35,0	2419,8
міські поселення	2118,3	18,7	26,6	20,3	19,9	19,8	17,5	15,8	14,9	2052,5
сільська місцевість	2185,0	42,6	49,4	42,0	40,6	39,7	37,6	41,5	74,1	1993,8

Аналіз неформальної зайнятості у розрізі вікових груп свідчить, що найвищий її рівень характерний для осіб у віці 15–24 роки (36,1 %) та у віці 60–70 років (37,2 %).

Зазначені категорії населення більш вразливі та соціально незахищені в сучасних умовах господарювання. У більшості випадків молодіжний характер неформальної зайнятості проявляється в необхідності додаткового заробітку під час здо-

буття освіти. У 2015 р. серед неформально зайнятого населення понад дві третини (67,5 %) становили особи, які мали професійно-технічну та повну загальну середню освіту, а серед офіційно зайнятого населення переважали особи з вищою освітою (включаючи повну, базову та неповну вищу освіту) (61,8 %).

Як зазначають І. О. Мороховець та С. Б. Іваницька: “Проблеми соціального захисту безробітної молоді не цілком відрегульовані на законодавчому рівні, що відчутно впливає на її матеріальне становище та соціальну поведінку. Останнім часом наявна тенденція до збільшення кількості безробітної молоді, у якій безробіття триває понад рік, і, як наслідок, руйнуються професійні навички. До того ж молоді люди розраховують на допомогу держави, батьків, що також знижує мотивацію до праці. Демографічну структуру ринку праці України утворюють більше ніж на третину молоді люди, а саме безробітна молодь таких груп, як:

- випускники загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і вищих навчальних закладів;
- звільнені у зв’язку зі змінами в організації виробництва;
- військовослужбовці, звільнені зі строкової служби у Збройних силах;
- жінки, які перебували у відпустці з догляду за дітьми, домогосподарки;
- інші категорії (звільнені у зв’язку з плінністю кадрів, школярі 9–10 класів, молодь, незайнята більше одного року, та ін.)” [2].

Високий рівень молодіжного безробіття позначається як на самих безробітних, так і на стані національної економіки. З одного боку, відсутність роботи в найбільш продуктивному віці негативно впливає на доленосні для будь-якої людини рішення: одруження, народження дитини, придбання житла і, як наслідок, – виникає демографічна криза. З іншого боку, безробіття серед молодих людей боляче б’є по внутрішньому попиту і податкових зборах, гальмуючи економічне зростання країни.

В Україні діє Декларація “Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні” від 15.12.1992 р. [13], “Стратегія розвитку державної молодіжної політики до 2020 року” від 27.09.2013 р. [14], Державна цільова соціальна програма “Молодь України” на 2016–2020 рр. від 18.02.2016 р. [15]. Відповідно до наведених підзаконних актів, одним із пріоритетних завдань органів державної влади є забезпечення провадження комплексної, послідовної та взаємоузгодженої діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських об’єднань, що представляють інтереси молоді у справі формування та реалізації державної молодіжної політики, створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов для стимулювання освіти, зайнятості, ініціатив, творчості та інноваційної діяльності молоді.

Водночас існує низька поінформованість абітурієнтів про попит вакансій як на регіональному, так і на національному ринку праці; високі професійні вимоги роботодавців до молоді; обов’язкова наявність стажу роботи не менше трьох років; соціальна незахищеність більшості молодих людей державою; неможливість зайнятися підприємництвом через відсутність стартового капіталу та неможливість отримати його у кредит через великі відсотки [6].

Особливості молодіжного ринку праці різняться за системою показників, що вказує на складність в оцінюванні ефективності проведених заходів, спрямованих

на працевлаштування молоді. Державна політика щодо боротьби з молодіжним безробіттям є недостатньо ефективною, і це підтверджується відсутністю зв'язку між ВНЗ та ринком праці.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Аналізуючи проблеми молодіжного безробіття, робимо такий висновок: для подолання проблем на молодіжному ринку праці необхідне формування єдиної системи соціально-професійної орієнтації та адаптації молоді на ринку праці шляхом цілеспрямованих систематизованих і скоординованих дій усіх зацікавлених сторін.

Для розв'язання проблеми молодіжного безробіття рекомендуємо:

1. Створити соціальні інститути, що виконують завдання професійного самовизначення і зайнятості молоді з урахуванням не тільки потреб і можливостей, але й ситуації на ринку праці.

2. Систематично підтримувати молодіжне підприємництво й інституційно його забезпечувати. Для стимулювання підприємницької діяльності серед молоді треба знизити податкове навантаження або взагалі прибрати цей податок на перші два роки.

3. Посилити підтримку молодих працівників, залучених до роботи в сільській місцевості. Наразі такі програми існують, але через брак фінансування не працюють.

4. Сприяти трудовій зайнятості молоді, створювати можливості для організації вторинної зайнятості підлітків та молоді, а також інфраструктури установ і підприємств для зайнятості молоді (насамперед підлітків), у тому числі підприємств соціального працевлаштування молоді.

Залучення молоді до розвитку економіки та інших галузей суспільного виробництва – це шлях до забезпечення гідного існування не лише окремої людини, але й цілої держави.

Список використаних джерел:

1. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 05.02.1993 р. № 2998-ХІІ. – Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>

2. Іваницька С. Б. Проблема безробіття молоді України [Електронний ресурс] / С. Б. Іваницька, І. О. Мороховець // Ефективна економіка. – 2015. – № 2. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4325>

3. Заюков І. В. Проблеми та перспективи зайнятості молоді України [Електронний ресурс] / І. В. Заюков // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – № 4 (28). – С. 107–112. – Режим доступу : http://www.old.bumib.edu.ua/sites/default/files/visnyk/26_5.pdf

4. Фесенко А. М. Проблеми працевлаштування та безробіття очима випускників вищого навчального закладу [Електронний ресурс] / Фесенко А. М. – Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua/konfer37/308.pdf>

5. Офіційний сайт Державної служби зайнятості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua>

6. Большая О. В. Проблема зайнятості молоді на ринку праці України [Електронний ресурс] / О. В. Большая // Економіка і регіон. – 2012. – № 2 (33). – С. 114–118. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/Eir/2012_2/114-118.pdf

-
7. Семенова Л. Ю. Проблеми та перспективи розвитку молодіжного ринку праці в Україні [Електронний ресурс] / Л. Ю. Семенова // Вісник Академії митної служби України. Серія: “Економіка”. – 2015. – № 2 (54). – С. 119–124.
 8. Терно А. В. Молодіжний ринок праці: стан, проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / А. В. Терно // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Економіка. – 2014. – № 14. – С. 87–95. – Режим доступу : <http://www.journals.urau.ua/index.php/2312-2404/article/view/39256>
 9. Россохатський П. М. Основні напрями державного управління у сфері соціального захисту молоді [Електронний ресурс] / Россохатський П. М. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2014-1/doc/7/05.pdf>
 10. Про зайнятість населення [Електронний ресурс] : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 24. – Ст. 243. – Режим доступу : <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17/conv>
 11. Аналітична записка. Молодь на ринку праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350805>
 12. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/pub111_u.htm
 13. Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні [Електронний ресурс] : декларація від 15.12.1992 р. № 2859-XII // Відомості Верховної Ради. – 1993. – № 16. – Ст. 166. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2859-12>
 14. Про Стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 27.09.2013 р. № 532/2013. – Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/532/2013/conv>
 15. Про затвердження Державної цільової соціальної програми “Молодь України” на 2016–2020 роки : [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 р. № 148. – Режим доступу : <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/148-2016-p>